

door Prof. A. B. Frielink

Collega Vecht heeft in het juni-nummer van dit blad (MAB 1971, nr. 6, blz. 241 e.v.) een analyse gegeven van de functies die de bankverklaring (door hem aangeduid als het zgn. aangeklede saldobiljet) in de algemene accountantscontrole kan vervullen, alsmede een evaluatie van dit controlemiddel. De analyse van de functies acht ik bijzonder waardevol; ik heb er ook geen wezenlijke kritiek op.

De evaluatie echter gaat uit van een opvatting van accountantscontrole die, naar mij voorkomt, niet onweersproken behoort te blijven.

In mijn eigen woorden samenvattend wat ik uit paragraaf 3 van Vecht's artikel lees:

- a. Als een controlemiddel geen 100% zekerheid geeft omtrent de volledigheid, kan het net zo goed (of beter) achterwege worden gelaten (zie blz. 244, sub 1).
- b. Het onderzoek naar de volledigheid dient vooral (of uitsluitend) om frauduleus ingrijpen in de interne organisatie te ontdekken (zie blz. 244, sub 2).
- c. Van een (weinig kostbaar) controlemiddel moet de accountant nagaan of het gemist kan worden; als er ook andere middelen bestaan (waarvan in het midden blijft of zij meer of minder kostbaar zijn) om hetzelfde doel te bereiken, dat hij dan die andere middelen gebruike (zie blz. 243, par. 3, alinea 1 en 3).
- d. Het zgn. axiomatisch voorbehoud dekt de onvolkomenheden in de financiële verantwoording, „waarvan de accountant bij een op zichzelf verantwoorde accountantscontrole geen kennis behoeft te dragen” (blz. 244, sub 3).

Ad a.

P. J. H. J. Bos schrijft in deel V van de Encyclopedie van de Bedrijfseconomie (Bussum, 1970) blz. 237 „In het algemeen kan gesteld worden, dat geen enkel controlemiddel, geïsoleerd gehanteerd, tot een verantwoord oordeel kan leiden met betrekking tot de juistheid van een gegeven of onderdeel uit het geheel. Slechts het systematische geheel van controlemaatregelen kan hiertoe leiden”.

Uit deze uitspraak, die ik ten volle onderschrijf, volgt dat enige onvolkomenheid in een geïsoleerd beschouwd controlemiddel, nimmer argument kan zijn voor de verwerping van de toepassing van dat middel. Aangezien het middel van de bankverklaring blijkens Vecht's eigen analyse (blz. 243 bovenaan) wel degelijk een (zij het niet volkomen) functie vervult, ook als middel van negatieve controle, bestaat hieruit geen goede grond voor verwerping.

Ad b.

De algemene controle door de accountant is nimmer gericht op het ontdek-

ken van onjuistheden, of dit nu accuratesse-, beoordelings- of opzettelijke fouten zijn. De doelstelling is steeds het vaststellen van de juistheid - of zo men wil: getrouwheid - van een verantwoording. Het is ondoelmatig indien de accountant zich ter vaststelling van zijn controle-programma zou afvragen wát kan er fout zijn en hóe (bijv. door fraude) kan de fout zijn ontstaan, en daarop zijn controlemaatregelen zou richten. Deze ondoelmatigheid vloeit voort uit de onbepaaldheid van „wat er onjuist zou kunnen zijn” en uit de feitelijke onmogelijkheid om alle soorten van mogelijke onjuistheden systematisch op basis van analyse vast te stellen.

De accountant die zijn controlemaatregelen richt op hetgeen fout zou kunnen zijn, zal te eniger tijd tot zijn schade constateren dat hij foutenmogelijkheden over het hoofd heeft gezien.

Het controlemiddel van de bankverklaring dient dan ook niet primair het ontdekken van enigerlei onjuistheid, inclusief fraude. Het middel dient ter vaststelling van de juistheid (inclusief de volledigheid) van standen van verschillende aard, doch alle in relatie tot de bank die de verklaring afgeeft. De betekenis van het vaststellen van de juistheid van standen in het kader van de algemene controle behoeft hier niet te worden uiteengezet.

Ad c.

Het is niet goed begrijpelijk dat Vecht stelt (blz. 243): „dat het toenemende gebruik van dit controlemiddel voor de algemene banken een steeds groter tijdsbeslag voor werkzaamheden, besteed aan het opzoeken van de gevraagde gegevens, betekent”. Men zou immers verwachten dat de banken, reeds te hunner eigen behoefte, over een up-to-date overzicht van hun relatie tot hun zakelijke cliënten zullen beschikken. De voortschrijdende automatisering zal, naar de buitenstaander verwacht, ook het volgens doorlopende opdracht produceren van dat overzicht tot een weinig tijdrovende zaak maken.

Ook als we de uitspraak van Vecht, althans voor het heden, als juist aanvaarden, is daarmee nog niet het gebruik van het controlemiddel der bankverklaringen veroordeeld. De vraag is dan immers of het middel door een minder tijdrovend, daardoor minder kostbaar middel kan worden vervangen. Zolang de banken deze kosten zelf dragen valt daarop geen enkel antwoord te geven; maatschappelijk kunnen de kosten hoger of lager zijn dan die van andere middelen, micro-economisch zijn de kosten (nagenoeg) nihil en daardoor nimmer hoger dan die van andere middelen.

Indien de banken, zoals Vecht suggereert, de kosten wel in rekening brengen, kan slechts van geval tot geval door de accountant worden afgewogen:

- 1 óf het middel van de bankverklaring in de gegeven casus al dan niet vervangen kan worden door andere middelen ter vaststelling van de juistheid der betrokken standen;
- 2 indien dit mogelijk is, of een of meer dier alternatieve middelen al dan niet goedkoper zijn.

Het is overigens niet geheel duidelijk of Vecht zijn bezwaren vooral baseert op de kosten, of vooral op de door hem vermeende ongebruikelijk-

heid van „daartoe speciaal aangevraagde gegevens van derden” (blz. 244 bovenaan door V. gecursiveerd) voor het vaststellen van de juistheid (incl. volledigheid) van standen in het kader van de algemene controle. Voor zover die ongebruikelijkheid in het geding is, merk ik op dat, naar mijn eigen ervaring, het gebruik van speciaal gevraagde gegevens van derden in het kader van de algemene controle, ten behoeve van de negatieve controle op crediteurensaldi, op onderhands gesloten leningen, op spaarsaldi, op honorariumafrekeningen en dergelijke, zeker niet ongebruikelijk is. Ook daarbij geldt uiteraard dat dit middel uit een oogpunt van negatieve controle slechts beperkte werking heeft.

Ad d.

De formulering die Vecht kiest ten aanzien van het axiomatisch voorbehoud komt niet overeen met artikel 5 van het oude R.v.A. (NIVa). Vecht's formulering: „waarvan de accountant bij een op zichzelf verantwoorde accountantscontrole geen kennis behoeft te dragen” impliceert dat ooit van enige accountantscontrole zou kunnen worden vastgesteld dat zij „op zichzelf verantwoord” is. Nu moge het zo zijn dat de in sommige landen in beperkte mate min of meer bij wijze van receptenboek gecodificeerde controlemethoden (generally accepted auditing standards and procedures) de gedachte aan een vaststaand begrip „op zichzelf verantwoorde accountantscontrole” doen rijzen, deze gecodificeerde controlemethoden betreffen niet of nauwelijks de samenhang der controlemiddelen en zij bestaan in de Nederlandse verhoudingen ook niet. Terecht formuleerde het oude artikel 5 dan ook: „De leden zijn niet verantwoordelijk voor omissiën, welke het onderzoek der administratie niet aan het licht kon brengen”. Hieraan ligt geen enkele vooropgezette conceptie van een „op zichzelf verantwoorde accountantscontrole” ten grondslag.